

Grundbogen til Religion C

Lene Madsen
Anders Nielsen
Sofie Reimick

Dorte Thelander Motzfeldt
Bodil Junker Pedersen
Trine Ryhave

SYSTIME >

Hvad er religionssociologi?

Når man arbejder religionssociologisk, forsøger man først og fremmest at forklare religion som et socialt fænomen.

Religionshistorisk og religionsfænomenologisk fokuserer man ofte på en religions indhold, dvs. hvad religionen *er*. I religionssociologien fokuserer man derimod mere på, hvad religionen *gør*. Religion kan fx skabe en følelse af sammenhold inden for en gruppe af mennesker og samtidig adskille denne gruppe fra andre grupper, der er samlet om andre religioner eller slet ingen religioner har.

Når man forklarer noget sociologisk, lægger man vægt på, at menneskets tænkemåde, handlinger og selvforståelse finder sted i et samspil med de sociale omgivelser. Man siger, at *selvforståelsen er social*. Hvor stor en rolle det enkelte individ spiller i dette, kan ses af den diskussion, man kalder *aktør-struktur-diskussionen*: Er det overvejende individet selv som *aktør*, der træffer sine egne frie valg? Eller er det snarere den *struktur*, dvs. det omgivende samfund og sociale systemer, individet er en del af, der bestemmer over individet? Hvis det er *strukturen*, der vælger og begrænser individets handlemuligheder, er det nemlig meningsløst at tale om den enkeltes helt frie valg. Denne diskussion går igen i de forskellige teorier om, hvorfor mennesker er religiøse. I det følgende afsnit præsenteres i kort form fire sociologiske teorier om, hvorfor mennesker er religiøse.

Fire sociologiske teorier om, hvorfor mennesker er religiøse¹³

Deprivationsteori

I denne teori bliver menneskers religiøsitet forklaret med, at religionen giver dem trøst, når de er depriverede, dvs. mangler noget i deres tilværelse. Religionen er altså en erstatning for en utilfredsstillende mangelsituation. Denne teori fokuserer således mere på, at det er en oplevet krise, der giver religiøst engagement, end at det er religionen i sig selv, der kan få en person til at blive religiøs.

Man kan skelne mellem forskellige typer af deprivation:

- *Økonomisk deprivation*: Personen mangler økonomiske ressourcer, dvs. personen er fattig.
- *Social deprivation*: Personen mangler de ressourcer, der anses som vigtige egenskaber i det samfund, personen er en del af. Hvis det fx anses som vigtige egenskaber at være ung, hvid mand og hurtig i replikken,

¹³ De gennemgåede religionssociologiske teorier er fra I. Furseth & P. Repstad: *Religionssociologi. En Introduktion*. Oversat af Ole Thornbye, Hans Reitzels Forlag 2007, side 186-203

kan man føle sig socialt depriveret, hvis man er en ældre, mørk kvinde, der ikke siger så meget.

- *Organisk deprivation*: Personen er syg og har ikke ressourcer til at blive rask.
- *Etisk deprivation*: Personens egne værdier opleves enten ikke som ressourcer i forhold til det omgivende samfund, eller personen kan føle, at det omgivende samfunds værdier er moralsk forkerte.

Det, der er fælles for ovenstående deprivationstyper, er, at man føler sig depriveret i forhold til andre personer. Da en persons oplevelse af deprivation er en subjektiv følelse, taler man derfor om *relativ deprivation* i stedet for *absolut deprivation*. Det betyder, at det er forskelligt fra person til person, hvornår man føler sig depriveret. Pointen er, at man altid føler sig depriveret i forhold til andre. Alle *relativt depriverede* er fælles om at mene, at de mangler noget, som andre har. Her kan religionen give trøst.

Socialisationsteori

Socialisationsteorien forklarer menneskers religiøsitet med, at man bliver opdraget eller vænnet til religion. Når man socialiseres, bliver individet både bevidst og ubevidst påvirket af det sociale miljø, det er en del af. Man lærer, hvad der er rigtigt og forkert, og hvordan man skal opføre sig for at begå sig i det sociale miljø. Socialisation fungerer ved, at individet identificerer sig med rollemodeller og overtager deres normer og værdier. Ligesom man kan tilegne sig ikke-religiøse normer og værdier, kan man altså også tilegne sig religiøse normer, hvis det er religiøse normer og værdier, der er gældende som sociale spilleregler i det miljø, man er en del af.

En religiøs opdragelse kan være en del af ens *primære socialisation*, dvs. den socialisation, der foregår fra et tidligt stadie af en persons liv i familien og gennem andre nære sociale netværk. Det kan også være som del af ens *sekundære socialisation*, dvs. den socialisation, som foregår i skolen, gymnasiet eller på arbejdspladsen, hvor man kan møde personer, der påvirker individet i en religiøs retning.

Teorien om rationelle valg (Rational choice theory)

I denne teori bliver menneskers religiøsitet forklaret med, at mennesket aktivt vælger religion til, fordi man mener, det kan betale sig, og man opnår fordele ved det enten i dette eller det næste liv efter døden. Denne teori er inspireret af markedsøkonomiske teorier, der går ud på, at mennesket rationelt

vælger også sit sociale tilhørsforhold ud fra, hvad der kan gavne en, ligesom når man handler varer på et marked. Her er fokus altså på individet som bevidst, reflekterende aktør, hvis frie vilje vælger det (religiøse) tilbud, der lover det bedste udbytte. Fx hævder tilhængere af teorien om rationelle valg ofte, at mennesket altid vil ønske sig et evigt liv, hvorfor man vil vælge de religiøse bevægelser, der mest overbevisende kan tilbyde dette. Derfor vil denne teori også fokusere på de ressourcer, den pågældende religion råder over, og i hvilken grad den formår at sælge sig selv.

Teorien om søgen efter mening og tilknytning

I teorien om søgen efter mening og tilknytning bliver menneskers religiøsitet forklaret med, at religion giver mening og orden i menneskets liv. Til forskel fra fx deprivationsteorien er der i denne teori mere fokus på, at den religiøse person har ressourcer og overskud, som man bruger til at være aktivt søgende efter en højere mening med livet. Denne søgen efter mening kan foregå på det personlige plan, hvor mennesket til alle tider har søgt svar på eksistentielle spørgsmål som meningen med livet og forklaringer på døden. Men også på det sociale plan kan man opnå mening ved at udøve religiøse aktiviteter sammen med andre medlemmer i den gruppe, man er tilknyttet. Disse fælles religiøse aktiviteter giver meningsfuldhed også til de religiøse forestillinger, man er fælles om.

Vore dages senmoderne samfund er bl.a. kendetegnet ved fraværet af en alment accepteret definition af, hvad meningen med livet er. Dette er utilfredsstillende for mange mennesker. Og her kan religiøse bevægelser se ud til at få en genkomst, fordi de både tilbyder svar på spørgsmålet om en højere mening med livet, og en social tilknytning i kraft af det fællesskab af mennesker, der deler disse religiøse forestillinger.

ØVELSE 1

HVORFOR ER MENNESKER RELIGIØSE?

- a) Redegør med dine egne ord for, hvad hver af de ovenstående fire religionssociologiske teorier går ud på.
- b) Læs nedenstående fem fiktive cases om danskernes forhold til religion. Overvej, hvilken teori der bedst kan forklare, hvorfor den pågældende person er religiøs eller ikke religiøs.
- c) Find selv andre eksempler, hvor du kan anvende de religionssociologiske teorier til at forklare, hvorfor personen er blevet religiøs – eller slet ikke er blevet religiøs. Prøv også at anvende teorierne på dig selv.
- d) Overvej, hvilke begrænsninger der er i at ville forklare menneskers religiøsitet ud fra disse fire religionssociologiske teorier.